

การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามหลักพรหมวิหาร 4
ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนนครขอนแก่น
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

**The Participatory Learning Management based on the four
Brahmavihara Dhammas of upper Secondary School Students
in Nakhon Khon Kaen School, Mueang District,
Khon Kaen Province**

ชุติกัญจน์ หล้าแขก,
ปานจิตร สุกุมาลย์, ประยูร แสงใส และพระประพนธ์ ฐิตมโล
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
**Chutikarn Lumkhak,
Panjitr Sukumal, Prayoon Saengsai and Phra Pranom Thitamano**
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Corresponding Author, E-mail: Som_1205@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา เพื่อเปรียบเทียบ และเพื่อนำเสนอแนวทาง และข้อเสนอแนะส่งเสริมการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนนครขอนแก่น อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ด้วยวิธีการเชิงสำรวจ ประชากร ได้แก่ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียน จำนวน 248 คน โดยใช้วิธีการคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางสำเร็จรูปของ R.V.Krejcie & D.W. Morgan เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถาม (Questionnaire) สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบสมมติฐานการวิจัย ด้วยสถิติ (Independent-Samples T-test) และสถิติการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance: F-test)

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการณ์การเรียนการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนนครขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน ได้แก่ ด้านมุทิตา ด้านเมตตา ด้านกรุณา และด้านอุเบกขา ตามลำดับ

2. ผลการเปรียบเทียบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนนครขอนแก่น จำแนกตามเพศ และเกรดเฉลี่ย มีระดับการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และจำแนกตามระดับชั้น มีระดับการปฏิบัติแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งเป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

3. แนวทางการพัฒนา การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามหลักพรหมวิหาร 4 สถานศึกษาโดยครูผู้สอนต้องจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับครู นักเรียน และผู้ปกครองหรือผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนให้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ โดยใช้หลักเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ในการสอดแทรกทุกกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ทั้งในโรงเรียนและในชุมชน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนต่อไป

คำสำคัญ: การเรียนรู้; แบบมีส่วนร่วม; หลักพรหมวิหาร 4

Abstracts

The aims of this research were: to study the conditions, to compare and to present the guidelines and recommendations for promoting the participatory learning management based on the four Brahmavihara principles (brahmavihāra, sublime states of mind) of upper secondary school students in Nakhon Khon Kaen school, Mueang district, Khon Kaen province. This study was conducted by means of a quantitative research (survey method). The population consisted of 697 high school students. The sample consisted of 248 high school students selected by using the method of Krejcie & Morgan. The instrument used in the research was a questionnaire. The statistics used in the data analysis were: Percentage, Mean, Standard Deviation, t-test (independent-samples) and F-test (One-Way Analysis of Variance).

The research results were as follows:

1. The conditions of the participatory learning management based on the four Brahmavihara principles of upper secondary school students in Nakhon Khon Kaen school, Mueang district, KhonKaen province in overall and all studied aspects: 1) mettā (loving kindness); 2) karuṇā (compassion); 3)

moditā (sympathetic joy) and 4) upekkhā (equanimity) were rated at a high level of practice.

2. The comparative results of the participatory learning management based on the four Brahmavihara principles of upper secondary school students in Nakhon Khon Kaen school, Mueang district, Khon Kaen province, classified by the samples' gender and GPA showed indifference with the significance level of .05; inconsistent with the set hypothesis. Classified by their classes, there was the difference of practice with the statistical significance level of .05; consistent with the set hypothesis.

3. The recommendations for promoting the participatory learning management based on the four Brahmavihara principles are that the educational institutions must organize activities related to teachers, students and parents or all relevant parties to participate in learning management by using the principles of loving kindness, compassion, sympathetic joy and equanimity in all activities and learning processes in the school and in the community in order to create co-learning between teachers, students, parents and the community.

Keywords: Learning Management; The Participatory; Four Brahmavihara Dhammas

บทนำ

การจัดการศึกษาของโรงเรียนจะมีประสิทธิภาพและสำเร็จปัจจุบันการปฏิบัติงานหรือทำงานด้านต่างๆ ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมตามเป้าหมายนั้น จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือช่วยเหลือสนับสนุนจากผู้ปกครองนักเรียน ประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรต่างๆ ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การจัดการของโรงเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นสถาบันที่มีความสัมพันธ์กับชุมชนมาอย่างช้านาน การจัดการศึกษาของโรงเรียนจะต้องพิจารณาเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตในสังคมของตนเองอย่างมีความสุข ทำให้ผู้เรียนมีความรักและหวงแหนท้องถิ่นของตนเอง และโรงเรียนยังได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในชุมชนอย่างมากมายในการจัดการศึกษา เช่น ทุนทรัพยากรวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นการจัดการศึกษาของไทยจะต้องมุ่งพัฒนาการจัดการเรียนการสอนด้านคุณธรรมจริยธรรมอย่างเร่งด่วนเท่าทันการเปลี่ยนแปลง เพื่อสามารถพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมได้เกิดผลเป็นการหาวิธีการและมาตรการพัฒนาผู้เรียนในเชิงรุกเพื่อรองรับต่ออนาคตที่จะมาถึง โดยสร้างผู้เรียนให้มีเกราะ

ป้องกันตนให้อยู่รอด และประสบความสำเร็จได้ทั้งความสำเร็จส่วนตัวและความสงบสุขและสันติสุขของประเทศชาติโดยรวม

พระพุทธศาสนาเถรวาทจะมีคำสอนเกี่ยวกับสังคัมโดยตรงปรากฏอยู่ หลายหมวด ดังที่พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต) (2542 : 49) ได้รวบรวมไว้ในธรรมานุญชีวิต หมวดคนกับสังคัม เช่น สังคหวัตถุ 4 สาราณียธรรม 6 อปริหานิยธรรม 7 ทศพิทธาชธรรม พรหมวิหาร 4 เป็นต้น จากหมวดธรรมเกี่ยวกับสังคัมซึ่งพระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต) ได้รวบรวมไว้ในธรรมานุญชีวิต หมวดคนกับสังคัมนี้ท่านได้กล่าวถึง พรหมวิหาร 4 ว่า คือ ธรรมของคนมีคุณแก่สังคัม (สมาชิกที่ดีของสังคัม) พรหมวิหาร 4 จึงเป็นหมวดธรรมที่มีความสำคัญและน่าสนใจ นอกจากนี้พรหมวิหาร 4 ยังเป็นหมวดธรรมซึ่งรู้จักกันแพร่หลายในสังคัมว่า คือ ธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐหรือผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่กว้างขวางดุจพระพรหม 4 ประการ ได้แก่ เมตตา คือ ความรัก กรุณา คือ ความสงสาร มุทิตา คือ ความเบิกบานพลอยยินดี เมื่อเห็นผู้อื่น อยู่ดีมีสุข อุเบกขา คือ ความวางเฉยมีใจเป็นกลาง ในขณะที่พุทธศาสนิกชนบางส่วน ยังขาดความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหมวดธรรมดังกล่าวอีกหลายประการ เช่น ไม่เข้าใจว่า พรหมวิหาร 4 เป็นคุณธรรมประจำใจเป็นคุณภาพจิตหรืออยู่ในระดับความคิด เนื่องในสัมมาสังกัปปะ การฝึกอบรมพรหมวิหาร 4 จึงรวมอยู่ในหมวดสมาธิหรืออธิจิตสิกขา ถ้าจะใช้พรหมวิหาร 4 เช่น เมตตา กับการแสดงออกภายนอก ก็ต้องเอาเมตตาขั้นนี้ไปประกอบการกระทำ คือ กายกรรมประกอบด้วยเมตตา วจีกรรม ประกอบด้วย เมตตา เป็นต้น เพราะว่าลำพังเมตตาก็ไม่เป็นการกระทำขั้นปฏิบัติการทางสังคัมโดยตัวของมันเอง ดังนั้น ครูสังคัมศึกษา จึงมีหน้าที่สำคัญในการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนา คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีให้แก่ นักเรียน ซึ่งการจัดการเรียนรู้สังคัมศึกษา สารหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคัม ด้วยหลักพรหมวิหาร 4 ของครูนั้นมิได้มีขึ้นเฉพาะภายในห้องเรียนเท่านั้น การให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมเสริมหลักสูตร และทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนยังมีส่วนสำคัญในการพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี

โรงเรียนจึงกลายเป็นสถานบันที่มีความสำคัญอย่างยิ่งทำหน้าที่ทดแทนวัดในการหล่อหลอมลักษณะที่พึงประสงค์ให้แก่ผู้เรียนเพื่อไปเป็นสมาชิกที่ดีมีคุณภาพเพื่อออกไปพัฒนาสังคัมในอนาคตเด็กนักเรียนจึงเป็นทรัพยากรและผู้ใช้ทรัพยากรตามแนวคิด 4 ประการคือ 1) เด็กเป็นเป้าหมายรวมของการศึกษาเล่าเรียนซึ่งมีจุดประสงค์จะเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กให้เป็นไปตามที่แนวทางที่ปรารถนาเพราะถ้าปราศจากเด็กแล้วโรงเรียนก็

ไม่ต้องมีหรือตั้งอยู่ไม่ได้ 2) เด็กเป็นจุดเริ่มต้นของสังคมโรงเรียนจึงต้องจำลองเวทีสังคมเพื่อให้เด็กได้มีโอกาสฝึกฝนลักษณะนิสัยตามแนวที่สังคมปรารถนาดังนั้นโรงเรียนจึงมีหน้าที่พัฒนาทรัพยากรคือเด็กเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนมากที่สุดชุมชนชนหรือสังคมจะเกิดหรือตายอยู่ที่คุณภาพของเด็กที่จะเติบโตเป็นสมาชิกของสังคมในอนาคต 3) เด็กในฐานะทรัพยากรมีลักษณะแตกต่างจากทรัพยากรอื่นตรงที่ว่าเด็กจะเติบโตขึ้นเป็นผู้ผลิตและใช้ทรัพยากรในรูปแบบอื่นโรงเรียนจึงต้องพัฒนาเด็กให้เป็นผู้ใช้ทรัพยากรอื่นๆได้อย่างมีประสิทธิภาพ 4) เด็กจะเป็นทรัพยากรที่มีค่าได้ต่อเมื่อเด็กมีคุณภาพโรงเรียนจึงมีหน้าที่พัฒนาเด็กให้มีคุณภาพทั้งความรู้เจตคติและทักษะความชำนาญการศึกษาของไทยจึงต้องให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับศีลธรรมในการควบคุมความประพฤติและสามารถหาความเชื่อและความศรัทธาทางศาสนาเป็นแนวทางให้ผู้เรียนมีอุดมคติในการดำเนินชีวิตและปฏิบัติธรรมตามหลักธรรมทางศาสนาเพื่อพัฒนาตนให้เป็นคนดี

ดังนั้น ผู้วิจัยในฐานะเคยเป็นศิษย์เก่าที่โรงเรียนนครขอนแก่น จึงมีความสนใจที่จะทำวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนนครขอนแก่น อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เพื่อจะได้นำข้อมูลที่ได้มาพัฒนา ให้จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนอันจะเป็นแนวทางการพัฒนาโรงเรียนและชุมชนต่อไปในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดการเรียนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนนครขอนแก่น อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อเปรียบเทียบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนนครขอนแก่น อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
3. เพื่อเสนอแนวทางและข้อเสนอแนะส่งเสริมการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนนครขอนแก่น อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามหลักพรหมวิหาร 4 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนนครขอนแก่นอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูผู้สอน และนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนนครขอนแก่น อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ปีการศึกษา 2562 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนนครขอนแก่นอำเภอเมือง จังหวัดนครขอนแก่น ปีการศึกษา 2562 โดยใช้วิธีการคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางสำเร็จรูปของ R.V. Krejcie & D.W. Morgan เลือกสุ่มตัวอย่างจากแต่ละกลุ่มตามสัดส่วนประชากร จำนวน 697 คน โดยสุ่มจำนวนที่ได้และได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนของระดับชั้นได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 248 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่แบบสอบถาม (Questionnaire) โดยมีลักษณะดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามได้แก่ เพศ ระดับชั้นเรียน และเกรดเฉลี่ย ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check List)

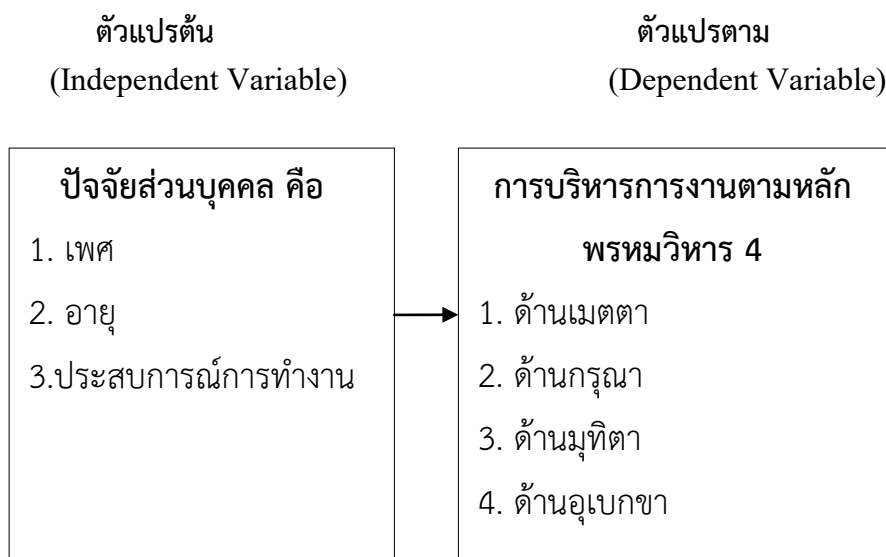
ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของนักเรียนต่อการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามหลักพรหมวิหาร 4 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนนครขอนแก่นอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale)

ตอนที่ 3 แบบสัมภาษณ์กลุ่มผู้บริหารและครูผู้สอนเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามหลักพรหมวิหาร 4 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนนครขอนแก่นอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ สถิติทดสอบคุณภาพเครื่องมือ การหาค่า IOC (The Index of Item Objective Congruence) และการหาค่าความเชื่อมั่น โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α = Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) สถิติพื้นฐานคือ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และสถิติทดสอบสมมติฐาน คือ การทดสอบค่าที่ t-test การทดสอบค่า F-test (One Way ANOVA) ถ้าพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 จะทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe's

method) วิเคราะห์แบบสัมภาษณ์ผู้บริหารและครูผู้สอนเกี่ยวกับแนวทางข้อเสนอแนะการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามหลักพรหมวิหาร 4 ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูล สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการจำแนกตามเพศ ระดับชั้นเรียน และเกรดเฉลี่ย ข้อมูลทั่วไปของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาโรงเรียนนครขอนแก่น จากแบบสอบถามที่ได้รับกลับจำนวน 248 ชุดจำแนกตามเพศ พบว่า ผู้ที่ตอบแบบสอบถามเป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 40.34 และเป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 59.7 ตามลำดับ

จำแนกตามระดับชั้น พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่นั้นอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 คิดเป็นร้อยละ 34.3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 คิดเป็นร้อยละ 33.5 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 คิดเป็นร้อยละ 32.3 ตามลำดับ

จำแนกตามเกรดเฉลี่ย พบว่า ผู้ที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่นั้น มีเกรดเฉลี่ย 2.01-3.00 คิดเป็นร้อยละ 42.3 รองลงมา มีเกรดเฉลี่ย 1.50-2.00 คิดเป็นร้อยละ 39.5 และมี

เกรดเฉลี่ย 3.01-4.00 คิดเป็นร้อยละ 18.1 ตามลำดับ

2. ผลการวิเคราะห์การจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนนครขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น การเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนนครขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (3.93, S.D. = 0.41) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เรียงตามลำดับคะแนนเฉลี่ยจากสูงสุดไปหาต่ำสุด ได้แก่ด้านมุทิตา (3.96, S.D.= 0.44) รองลงมา คือ ด้านเมตตา ($\bar{X}$ = 3.95, S.D. = 0.44) ด้านกรุณา ($\bar{X}$ = 3.93, S.D. = 0.46) และด้านอุเบกขา ($\bar{X}$ = 3.87, S.D. = 0.42) เมื่อพิจารณาโดยภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน

3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติของการจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนนครขอนแก่น

3.1 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนนครขอนแก่น จำแนกตามเพศ พบว่า นักเรียนที่มีเพศต่างกันมีระดับการปฏิบัติการจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมตามหลักพรหมวิหาร 4 ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

3.2 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการปฏิบัติของนักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนนครขอนแก่น โดยจำแนกตามระดับชั้น พบว่า นักเรียนที่มีระดับชั้นที่แตกต่างกัน มีการปฏิบัติต่อการจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนนครขอนแก่น แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งเป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

3.3 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการปฏิบัติของนักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนนครขอนแก่น โดยจำแนกตามเกรดเฉลี่ย พบว่า นักเรียนที่มีเกรดเฉลี่ยที่แตกต่างกัน มีการปฏิบัติต่อการจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนนครขอนแก่น ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่

ระดับ 0.05 ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนนครขอนแก่น ตามระดับการปฏิบัติและข้อเสนอแนะของครูผู้สอนและนักเรียน ทั้ง 4 ด้านได้แก่ 1) ด้านเมตตา 2) ด้านกรุณา 3) ด้านมุทิตา และ 4) ด้าน ภรรณา มีดังนี้

1. ด้านเมตตา การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามหลักพรหมวิหาร 4 ครูควรจัดกิจกรรมเพื่อให้นักเรียนพูดจาสุภาพไพเราะต่อผู้อื่นและปรารถนาดีต่อผู้อื่น ไม่เบียดเบียนไม่ใส่ร้ายเพื่อนในโรงเรียนและผู้อื่น ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตมีความวิริยะอุตสาหะเป็นแบบอย่างแก่ผู้อื่น มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีช่วยเหลือเกื้อกูลและมีความเมตตาอารีต่อผู้อื่น มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นด้วยความรักความเมตตาไมตรีคุณนึ้นหรือก้าวร้าว เช่น กิจกรรมเสริมบทเรียน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

2. ด้านกรุณา การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามหลักพรหมวิหาร 4 ครูควรสร้างกิจกรรมจากสถานการณ์จริง เพื่อให้นักเรียนสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ของเพื่อนอย่างเหมาะสม ให้ความช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความเดือดร้อนทั้งทางกายและใจ ในภาวะที่ได้รับความเดือดร้อนเป็นทุกข์ ให้โอกาสพบปะกับเพื่อนทั้งในและนอกโรงเรียนเพื่อสร้างความเป็น กัลยาณมิตร ให้ความช่วยเหลือส่งเสริมการพัฒนาด้านความรู้ด้านอารมณ์จิตใจและด้านสังคมต่อเพื่อน ตามกำลังความสามารถ ทำงานโดยสร้างความพึงพอใจแก่ครูและเพื่อนในโรงเรียนนักเรียนเป็นผู้นำทางความคิดสร้างสรรค์ต่อผู้อื่น และแนะนำให้คำปรึกษาด้วยความสุภาพใช้ วาจาสุภาพและปฏิบัติตามวาจาที่ให้ไว้ต่อผู้อื่น

3. ด้านมุทิตา การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามหลักพรหมวิหาร 4 ครูควรจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ด้านจิตอาสา เพื่อให้นักเรียนบริหารงานโดยสนับสนุนได้บังคับบัญชาให้มีความก้าวหน้าในด้านการเรียน ทำงานด้วยการเอาใจใส่ดูแลทุกข์สุข ของเพื่อนเป็นอย่างดีคิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเป็นธรรมไม่อิจฉา ริษยาต่อผู้อื่นรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่นและผู้อื่น เพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขการทำงานแม้จะไม่ตรงกับความเห็นของตนก็ตาม วางตนเหมาะสมเป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องความประพฤติปฏิบัติไม่เป็นผู้มีอคติความลำเอียงต่อผู้อื่น มีความเยือกเย็นมีเหตุผล มีอารมณ์สดชื่นแจ่มใสมีความเป็นกัลยาณมิตรกับทุกคน และเป็นที่ปรึกษาที่ดีและให้คำแนะนำแก่เพื่อนเมื่อมีปัญหา

4. ด้านอุเบกขา การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามหลักพรหมวิหาร 4 ครูควรจัดกิจกรรมจากประสบการณ์จริงผ่านเรื่องเล่า เพื่อให้ นักเรียนมีใจเป็นกลางวางเฉยเมื่อผู้ร่วมงานงานปฏิเสธ การให้ความช่วยเหลือในการทำงานในสถานศึกษาโดยไม่ตอบโต้ ยกย่องสรรเสริญเพื่อนที่ทำประโยชน์ให้กับส่วนงานอย่างเสมอหน้ากัน ทำงานอย่างยุติธรรมยึดความถูกต้องเที่ยงธรรมโดยไม่มีอคติทุกคน ทำความเข้าใจในหน้าที่การงานจนปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและทำได้เมื่องานล้นมือ การจัดสรรสวัสดิการหรือการสนับสนุนการทำงานตามความเหมาะสมเป็นธรรมแก่ทุกคนคำนึงถึงหมู่คณะก่อนตัดสินใจในเรื่องที่มีผลต่อส่วนรวมอย่างมีเหตุผล และ ไม่ซ้ำเติมผู้อื่นเมื่อคนอื่นถึงความวิบัติ

การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามหลักพรหมวิหาร 4 สถานศึกษาโดยครูผู้สอนต้องจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับครู นักเรียน และผู้ปกครองหรือผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนให้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ โดยใช้หลัก เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ในการสอดแทรกทุกกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ทั้งในโรงเรียนและในชุมชน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครู นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชนต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

ในการวิจัยพัฒนาการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนนครขอนแก่น มีประเด็นที่น่าสนใจ นำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. การเรียนการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนนครขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เรียงตามลำดับคะแนนเฉลี่ยจากสูงสุดไปหาต่ำสุด ได้แก่ด้านมุทิตารองลงมา คือ ด้านเมตตา ด้านกรุณา และด้านอุเบกขา เมื่อพิจารณาโดยภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ด้านกรุณา พบว่า นักเรียนมีระดับการปฏิบัติโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกข้อ ได้แก่ นักเรียนพูดจาสุภาพไพเราะต่อผู้อื่นและปรารถนาดีต่อผู้อื่น ไม่เบียดเบียน ไม่ใส่ร้ายเพื่อนในโรงเรียนและผู้อื่น ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตมีความวิริยะอุตสาหะเป็นแบบอย่างแก่ผู้อื่น มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีช่วยเหลือเกื้อกูลและมีความเมตตาอารีต่อผู้อื่น มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นด้วยความรักความเมตตาไม่ตรีดูหมิ่นหรือก้าวร้าว ด้านกรุณา พบว่า นักเรียนมีระดับการปฏิบัติโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกข้อ ได้แก่ นักเรียนสร้าง

ขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ของเพื่อนอย่างเหมาะสม ให้ความช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความเดือดร้อนทั้งทางกายและใจในภาวะที่ได้รับความเดือดร้อนเป็นทุกข์ ให้โอกาสพบปะกับเพื่อนทั้งในและนอกโรงเรียนเพื่อสร้างความเป็น กัลยาณมิตร ให้ความช่วยเหลือส่งเสริมการพัฒนาด้านความรู้ด้านอารมณ์จิตใจและด้านสังคมต่อเพื่อน ตามกำลังความสามารถ ทำงานโดยสร้างความพึงพอใจแก่ครูและเพื่อนในโรงเรียนนักเรียนเป็นผู้นำทางความคิดสร้างสรรค์ต่อผู้อื่น และแนะนำให้คำปรึกษาด้วยความสุภาพใช้ วาจาสุภาพและปฏิบัติตามวาจาที่ให้ไว้ต่อผู้อื่นด้านมุกตลก พบว่า นักเรียนมีระดับการปฏิบัติโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกข้อ ได้แก่ นักเรียนบริหารงานโดยสนับสนุนได้บังคับบัญชาให้มีความก้าวหน้าในด้านการเรียน ทำงานด้วยการเอาใจใส่ดูแลทุกข์สุข ของเพื่อนเป็นอย่างดีคิดทำสิ่งที่เห็นประโยชน์ ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเป็นธรรมไม่อิจฉา ริษยาต่อผู้อื่น รับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่นและผู้อื่น เพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขการทำงานแม้จะไม่ตรงกับความเห็นของตนก็ตาม วางตนเหมาะสมเป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องความประพฤติปฏิบัติไม่เป็นผู้มีอคติความลำเอียงต่อผู้อื่น มีความเยือกเย็นมีเหตุผล มีอารมณ์สดชื่นแจ่มใสมีความเป็นกัลยาณมิตรกับทุกคน และเป็นที่ปรึกษาที่ดีและให้คำแนะนำแก่เพื่อนเมื่อมีปัญหา และ ด้านอุเบกขา พบว่า นักเรียนมีระดับการปฏิบัติโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกข้อ ได้แก่ นักเรียนมีใจเป็นกลางวางเฉยเมื่อผู้ร่วมงานงานปฏิเสธ การให้ความช่วยเหลือในการทำงานในสถานศึกษาโดยไม่ตอบโต้ ยกย่องสรรเสริญเพื่อนที่ทำประโยชน์ให้กับส่วนงานอย่างเสมอหน้ากัน ทำงานอย่างยุติธรรมยึดความถูกต้องเที่ยงธรรมโดยไม่ถือคติทุกคน ทำความเข้าใจในหน้าที่การงานจนปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและทำได้เมื่องานล้นเหลือ การจัดสรรสวัสดิการหรือการสนับสนุนการทำงานตามความเหมาะสมเป็นธรรมแก่ทุกคนคำนึงถึงหมู่คณะก่อนตัดสินใจในเรื่องที่มีผลต่อส่วนรวมอย่างมีเหตุผล และ ไม่ซ้ำเติมผู้อื่นเมื่อคนอื่นถึงความวิบัติ

2. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนนครขอนแก่น จำแนกตามเพศพบว่า นักเรียนที่มีเพศต่างกันมีระดับการปฏิบัติการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามหลักพรหมวิหาร 4 ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการปฏิบัติของนักเรียนต่อ การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนนคร

ขอนแก่น โดยจำแนกตามระดับชั้น พบว่า นักเรียนที่มีระดับชั้นที่แตกต่างกัน มีการปฏิบัติต่อการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนนครขอนแก่น แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งเป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการปฏิบัติของนักเรียนต่อการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนนครขอนแก่น โดยจำแนกตามเกรดเฉลี่ย พบว่า นักเรียนที่มีระดับชั้นที่แตกต่างกัน มีการปฏิบัติต่อการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนนครขอนแก่น ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

และสอดคล้องกับการศึกษาของ พชร แสงเพชร (2558 : ก) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่องการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนตามหลักอิทธิบาท 4 โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษากลุ่มที่ 1 กรุงเทพมหานคร พบว่า 1) ระดับการจัดการเรียนรู้คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.94 พิจารณาเป็นรายด้านผลวิจัยอยู่ในระดับมากทุกด้านโดยมีค่าสูงที่สุดคือด้านรักชาติศาสน์กษัตริย์มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.11 รองลงมาคือด้านมีจิตสาธารณะมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.98 และมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือด้านใฝ่เรียนรู้มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.83 2) ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนตามหลักอิทธิบาท 4 จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลผลการวิจัยนักเรียนที่มีอายุและระดับชั้นเรียนที่ต่างกันมีความคิดเห็นแตกต่างกันเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ส่วนนักเรียนที่มีสถานภาพปัจจุบันและวุฒิการศึกษาทางธรรมไม่แตกต่างกันจึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

3. แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนนครขอนแก่น ตามระดับการปฏิบัติและข้อเสนอแนะของครูผู้สอนและนักเรียน ทั้ง 4 ด้าน การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามหลักพรหมวิหาร 4 สถานศึกษาโดยครูผู้สอนต้องจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับครู นักเรียน และผู้ปกครองหรือผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนให้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ โดยใช้หลัก เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ในการสอดแทรกทุกกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ทั้งในโรงเรียนและในชุมชน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครู นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน

ต่อไป สอดคล้องกับการศึกษาของ พระจินดา สุขาโต (2562 : ก) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สภาพการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา สารหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ด้วยหลักพรหมวิหาร 4 ของครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า สภาพการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา สารหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ด้วยหลักพรหมวิหาร 4 ของครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก แนวทางเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา พบว่า ครูผู้สอนควรปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในการส่งเสริม โดยการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ในชั้นเรียนให้นักเรียนมีอารมณ์ที่สนุกสนานในการเรียนมากขึ้น ควรนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยเกี่ยวกับเนื้อหาการเรียน มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้มากขึ้น ควรมีการประเมินผลและพัฒนาการทางสารหน้าที่พลเมืองวัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ด้วยหลักพรหมวิหาร 4 และกิจกรรมเข้าค่ายธรรมะ กิจกรรมประกวดมารยาทไทย หรือ กิจกรรมจิตอาสาต่างๆ เพื่อปลูกฝังให้นักเรียนมีสารหน้าที่พลเมืองวัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ด้วยหลักพรหมวิหาร 4 ประจําใจ และเป็นคนดีของสังคมสืบต่อไป สอดคล้องกับงานวิจัยของพระปลัดธรรมสรณ์จตุตมโล ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางในการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธตามหลักบรรพชาปฏิบัติมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในโรงเรียนเมืองโพธิ์ชัย อำเภอพือธิชัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 พบว่า แนวทางในการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธตามหลักบรรพชาปฏิบัติมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในโรงเรียนเมืองโพธิ์ชัย อำเภอพือธิชัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 ครูผู้สอนควรสร้างบทบาทในการสอนและอบรมนักเรียนให้เกิดความรู้ความเข้าใจในการครองตนในการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีความรู้ความเข้าใจในแนวคิดของนักเรียนหลังจากได้ผ่านการฝึกอบรมจากครูผู้สอน และผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนโดยเกิดความเหมาะสมให้กับนักเรียน ควรฝึกหัดนักเรียนให้เข้าใจในการใช้ปัญญาในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องได้เป็นอย่างดี ส่งเสริมนักเรียนให้พัฒนาความรู้ความสามารถไปในทางที่ดีงามได้จัดกิจกรรมที่สร้างสรรค์ฝึกหัดนักเรียนให้เกิดความตั้งใจในการเรียน และสอดคล้องกับการศึกษาของพระมหาอนุพันธ์ อนนนเมธี (2562 : ก) ได้ทำวิจัยเรื่องการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามหลักศีล 5 ของครูผู้สอนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ประถมศึกษาที่ประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 พบว่า การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามหลักศีล 5 ของ

ครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด จำนวน 183 คนส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 147 คิดเป็นร้อยละ 83.05 และประสบการณ์ในการสอน ส่วนใหญ่มีประสบการณ์มากกว่า 15 ปี คิดเป็นร้อยละ 41.24 การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการจัดเรียน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน อยู่ในระดับปานกลางทั้ง 2 ด้าน ได้แก่สภาพการใช้ด้านปัญหาในการจัดการเรียนการสอน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งมีข้อเสนอแนะที่ควรปรับปรุงจากผลการวิจัย และจากความคิดเห็นของนักเรียนที่ตอบแบบสอบถามซึ่งสรุปเป็นประเด็นได้ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมร่วมกับวัด ชุมชน เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้มีส่วนร่วมในกิจกรรม และวัฒนธรรมท้องถิ่น ให้นักเรียนได้คิดวิเคราะห์เรียนรู้ด้วยตนเองจากสภาพจริง

1.2 สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมโดยการสอดแทรกหลักธรรมที่หลากหลาย เพื่อให้ให้นักเรียนได้นำหลักธรรมต่างๆ ไปประยุกต์ใช้ได้เหมาะสมในสังคม

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

2.1 สถานศึกษาควรมีการวางแผนบริหารหลักสูตรให้สอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมอย่างแท้จริง

2.2 ครูควรชี้แจงวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนการสอน ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงออกทางความคิดเห็นต่อการเรียนการสอนมากขึ้น

2.3 ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นอกห้องเรียน เพื่อให้นักเรียนแสดงทักษะความรู้ความสามารถได้อย่างเต็มที่ และควรจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ที่หลากหลายอย่างต่อเนื่อง

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสังกัดอื่นๆ ด้วย

3.2 ควรศึกษาการจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย กลุ่มสาระอื่นๆ เพื่อให้นักเรียนสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

3.3 ควรศึกษาในพื้นที่อื่นๆ ด้วยรูปแบบวิจัยอื่นๆ เช่นการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นต้นเพื่อประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- พระจินดา สุชาโต. (2562). *สภาพการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา สาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ด้วยหลักพรหมวิหาร 4 ของครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 จังหวัดกาฬสินธุ์*. คุรุศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พชร แสงเพชร. (2558). *การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนตามหลักอิทธิบาท 4 โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่1 กรุงเทพมหานคร*. พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2542). *พุทธธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาอนุพันธ์ อนนณเมธี. (2562). *การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามหลักศีล 5 ของครูผู้สอนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ประถมศึกษาที่ประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5*. พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.